

Erich Fromm ve "Hasta bir toplumdan çıkış yolları"

Bir Fromm eleştirisi

Çağdaş Alman düşünürü Erich Fromm'un, "Sahip Olmak Ya da Olmak", "Freud Düşüncesinin Sınırları ve Büyüklüğü" ve "Freud ve Psikanaliz" isimli eserlerini duru bir Türkçe ile dilimize çeviren Aydın Arıtan'la kimilerince "yirminci yüzyılın mürşidi" diye isimlendirilen Erich Fromm üzerine konuşuyoruz...

Olca Yazıcı

O.YAZICI-Erich Fromm, farklı bir düşünür... O'nun "Sahip Olmak ya da Olmak" adlı eseri beni çok etkiledi... Fromm bir ütopyayı değil, günümüz şehirlerinde yaşanan aktüel hayatı anlatıyor... Piyasa ekonomisinin katı ve acımasız kuralları arasında sıkışıp kalan, insani duyarlılığı körötilen insanlığın "açmazları"na dikkat çekiyor... Yaşadığımız yüzyılın eğrileri, doğruları ile bir portresini çiziyor. Kendi deyimi ile "hasta bir toplumdan çıkış yolları"ni arıyor... "Sahip olmak" güdüsü ile, "olmak-keyfiyeti"ni birbirleri ile çarpıştırıp, şimşeklendirerek yeni bir "vizyon" oluşturmaya çalışıyor... Öz'ün, erdemin tarafını tutuyor hep... Çağın duyumsuz çarkları arasında unutulmuş "var-oluş misyonu"nu yeniden insanlığın gündemine getiriyor...

Merak ettiğim şu: Bu eserin "Sahip Olmak ya da Olmak" ve Erich Fromm'un Avrupa'daki konumu ile itibarı nedir?

Hasta bir toplumdan çıkış yolları

A.ARİTAN- "Sahip Olmak ya da Olmak" isimli eserin Avrupa'daki konumu da çok enteresan ve önemli. "Sevme Sanatı"ndan sonra ikinci başeseri olarak niteleniyor bu kitap... Fromm'un 1980'de ölümünden sonra, onun asistanı ve edebi mirasçısı olan Dr. Rainer Funk, Uluslararası-Erich Fromm Vakfı'ni kurdu...

Bu vakfın beli başlı üç daldaki çalışmaları var. Bunlar, "Saha Araştırmaları", "Frankfurt Okulu" çalışmaları ve "Hasta Bir Toplumdan Çıkış Yolları" isimli araştırma grubu... Türkiye'den de sadece bendeniz bu vakfın üyesi durumundayım.

O.YAZICI- "Hasta bir toplumdan çıkış yolları" üst başlığı çok ilginç... Bence Fromm'un bütün çabasının özeti bu cümlelerin içinde. Hep bu arayış, bu sancı içinde Erich Fromm... Düşünüyorum da, hani maddeci diye bildiğimiz Batı'dan böyle bir adam nasıl çıktı?.. Maddeyi, eşyayı, biriktirme

hastalığını hesaba çeken ve metafizik bir özleyiş içinde olan adam yani... O'nun "Sahip Olmak ya da Olmak" isimli eseri bu muhteva ve bu misyonu ile Batı'da nasıl sevildi, tutuldu, itibar kazandı?... Dolayısı ile şunu merak ediyorum, Batı artık madde ile hesaplaşma noktasına mı geldi?

Felsefi boyutta alternatif arayış

A.ARİTAN-Evet, tesbitlerinize tamamen katılıyorum... Çünkü Batı, maddenin sınırlarını kendi bakış açısına göre keşfetti ve bitirdi. Şimdi yeni arayışlar içinde... Çünkü mutlu değil... Ama bu arayışını bazen aşırıya vardırıyor. Yani insan tabiatına ters arayışlar içinde bocalıyor Batı... Egzotik ve sağlıksız bir arayış bu... İşte Erich Fromm bu arayışa alternatif sunma yolunda kafa yoruyor... Felsefi boyutta Batıya yol gösterme peşinde Fromm... Bundan ötürü Batı'da Fromm için, çok ileri gidilerek "Yeni çağın mürşidi" bile deniliyor... Fromm'un getirmek istediği daha kökten, daha radikal bir çözüm...

O.YAZICI- Fromm, bir projektör gibi toplumların aksayan yönlerini tanyor, hastalıkları etkili bir tahlille ortaya seriyor... Ama sıra alternatif sunmada eksik kalıyor... Dönüp dolaşıp uygulaması belirsiz bir ütopyaya, bir fanteziye sığınıyor ve "Geleceğin vizyonu olmak şehridir" diyor... İyi de, nedir, nasıl bir yer, nasıl bir sistemdir bu "olmak şehri"?.. Kaf Dağının ardı gibi bir şey... Bana kalırsa o güçlü tesbitler yanında bu çıkış, Fromm'a yakışmayacak bir final... Teklif ettiği tedavi metodu iyileşme yolunda bir ümit vaad edemiyor... Muğlak ve puslu bir vadinin girişinde bizi yalnız bırakıyor Fromm.

A.ARİTAN- Doğru... Fromm'un eksiği bu... Sadece Fromm'un değil, bütün Batı aydınının... Tek-tanrılı dinlere, sadece hristiyan mantığı ile bakıyorlar. Fromm, eğer islamiyeti de

Duru bir Türkçeyle Erich Fromm'un üç eserini dilimize çeviren Aydın Arıtan (solda), Olcay Yazıcı ile yaptığı konuşmada, "Fromm, mistik bir arayış içerisinde olmasına rağmen Batılı ona marksist gözlükle bakıyor" dedi.

Fotoğraf: Mehmet Beytül

tanımış olsaydı, teklif edeceği "geleceğin vizyonu" muhakkak ki daha değişik olacaktı...

Fromm, Freud'a karşı...

O.YAZICI-Fromm, Freud'u eleştiriyor... Özellikle Oidipus kompleksi ve her şeyin libidoya bağlanması tezi bahsinde...

A.ARITAN- Evet, bugüne kadar Freud'u, Fromm kadar tutarlı ve objektif bir şekilde eleştiren çıkmadı denebilir. Fromm hem Freud düşüncesinden yararlanmış hem de gerektiğinde ona tenkitler getirmiştir, haklı olarak. Özellikle anaya karşı duyulan ilginin cinsel bir motivasyondan kaynaklandığına itiraz eder. Ana sevgisinin her şeyin üzerinde olduğunu savunur Fromm. O'nun "ana hakkı teorisi" diye geliştirdiği bir sistem vardır. Kadının toplum içerisindeki önemini savunur. Fromm'a göre şartlar değiştiğinde ataerkil toplumdaki anaerkil topluma geçiş mümkündür.

O.YAZICI-Fromm, gerek Batılı, gerek Doğulu aydınların ders alması gereken güçlü bir düşünür... Ptiyim A.Sorokin gibi o da çağla hesaplaşma içinde. Çağımız insanı atgözlüğünden, puslu ve bulanık bir objektiften bakıyor hadiselere, kabukta, kemiyette dolaşılıyor. Görünürün, vizyonun ötesine geçemiyor... Başlangıcından bugüne kadar insanın aslı ve kalıcı meseleleri ört-bas edilmiş. Fromm, özün üzerindeki kül örtüsünü aralıyor ve "oluşla, yok-oluş" arasındaki trajik farkı tartışmaya

açıyor...

A.ARITAN- Fromm saygıya değer bir düşünür. İnsanlığın bu değer kaybını dile getiriyor... Eksikliği olabilir... Batının çıkmazına alternatif sunmada kendi öz eleştirimizi de yapmalıyız... Almanya'da her yıl Fromm düşüncesi adına seminerler, ilmi ve fikri toplantılar yapılmaktadır. Bu toplantılara bizim de tezler, alternatif çıkış yolları hazırlayarak katılmamızda büyük faydalar vardır.

Fromm Marksist mi?

O.YAZICI-Fromm, zaman zaman Marks'a da eleştiriler getiriyor.. Bilhassa ekonomik yapılanmadaki yanlış ve tutarsız varsayımları konusunda...

A.ARITAN- Fromm gerçekten enteresan insan... Marks ve Freud'dan hem yararlanıyor, hem de yeri geldi mi onları acımasızca tenkit ediyor. Dr. Rainer Funk'un hazırladığı 10 ciltlik "Fromm'un Bütün Eserleri" isimli kaynakçada, Erich Fromm'un yararlandığı kaynaklara atıflar var. Bunlar, başlıca üç ana başlık altında toplanmış: İncil, Marks ve Freud... Fromm'u bizim anlamamızla Batının anlaması arasında farklar var... Yukarıdaki kaynaklara ayrıca Yahudilik ve Budizm meraki da katılmaktadır. Zaten Fromm, Yahudi asıllı bir Alman düşünürü... Biz onda bir "mistik metafizik hava" seziyoruz. Bir teolog ve psikiyatrist olan Dr. Funk, Fromm üzerine, "İnsana Cesaret" ismini taşıyan bir kitap yazmış. Bu kitapta Fromm düşüncesinin temelleri Hristiyan-

Marksist bir terkiibe dayandırılmaktadır. Yani, Fromm'un marksist bir dünya görüşüne sahip olduğu yolunda değerlendirmeler yapıyor. Hani Fromm, Batı toplumunu, tüketim toplumunu, kapitalist sistemin acımasızlığını eleştiriyor ya. Buradan hareketle, Fromm'un marksistliğine hükmediliyor...

O.YAZICI- Halbuki Erich Fromm marksist ideolojinin, hatta bütün felsefi görüşlerin ötesinde bir üstyapı arayışında... Bir insanlık meselesi olarak bakıyor çözümlere, çürümelere, duyarsızlıklara... Fromm'un tesbit ettiği toplumsal çelişkiler, marksist toplumlarda da var. Hastalık hastalıkla tedavi edilir mi? Fromm'un sosyal öfkesine marksizm adına pay çıkarmak hiç mümkün değil gibi geliyor bana.

A.ARITAN- Bunun sebebi şu olmalı: Batılı, marksist gözlükle bakıyor Fromm'a... Dolayısı ile böyle bir manzara görüyor...

Belki de bunu görmek istiyorlar... Fromm gerçekten farklı ve enteresan bir düşünür... Derin, sarsıcı ve sarıcı... Kitaplarının isimleri bile kendi başına bir tez gibi: "Sahip Olmak Ya Da Olmak", "Hasta Bir Toplumdan Çıkış Yolları", "Masallar, Mitler ve Rüyalardan Anlaşılmasına Giriş-Unutulmuş Dil" ve "Umudun Devrimi..." Fromm, sıradanlığa razı olmayan, yozlaşmış Batı düşüncesini sorgulayan adam... Tanınmalı, bilinmeli, okunmalı... Ama her türlü önyargıdan uzak, objektif tesbillerden kopmadan... □